

Розробку предметно-інтегративної системи навчання науковці Г.Г. Гранатов, С.Ф. Клепко, М.Г. Чепіков [3, 8, 16] вважають можливою на основі єдності принципів доповнення та наступності.

Здійснений аналіз наукової літератури дає можливість зробити висновок про те, що перспективним способом розгортання інтеграції у процесі професійної підготовки майбутніх учителів з метою формування на стику наявних предметних знань цілісних систем знань є формування системи предметно-інтегративного навчання на основі єдності принципів доповнення, відповідності та наступності в навчанні.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гладюк Т. Підготовка майбутніх учителів до здійснення інтегративного підходу в навчанні природничих дисциплін / Т. Гладюк, Н. Міщук // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – №3. – С. 9 – 12.
2. Гончаренко С.У. Теоретичні основи дидактичної інтеграції у професійній середній школі / С.У. Гончаренко, І.М. Козловська // Педагогіка і психологія. – 1997. – №2. – С. 9 – 18.
3. Гранатов Г.Г. Метод дополнительности в развитии понятий (педагогика и психология мышления): монография / Г.Г. Гранатов. – Магнитогорск: МаГУ, 2000. – 195 с.
4. Дик Ю.И. Интеграция учебных предметов / Ю.И. Дик, А.А. Пинский, В.В. Усанов // Советская педагогика. – 1987. – №9. – С. 42 – 47.
5. Жидецький Ю. Інтегративні підходи у системі ступеневої професійної освіти / Ю. Жидецький // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1992. – №2. – С. 16 – 17.
6. Зверев И.Д. Межпредметные связи в современной школе / И.Д. Зверев, В.Н. Максимова. – 1981. – 237 с.
7. Іванчук М.Г. Інтегроване навчання: сутність та виховний потенціал / М.Г. Іванчук. – Чернівці: Рута, 2004. – 360 с.
8. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання / С.Ф. Клепко. – Київ – Полтава – Харків: ПОШОПП, 1998. – 360 с.

9. Кміт Я. До питання про інтеграцію знань і вмій з природничих дисциплін / Я. Кміт // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1992. – №2. – С. 3 – 6.

10. Козловська І.М. Проблема структурування знань у контексті формування інтегративних дидактичних систем / І.М. Козловська // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1992. – №2. – С. 23 – 29.

11. Нетребко Н.В. Формування у студентів наукової картини світу засобами інтегрування навчального матеріалу: Дис...канд. пед. наук: 13.00.01 / Н.В. Нетребко // НПУ імені М.П. Драгоманова. – К., 1998. – 173 с.

12. Семенов І. Інтеграція та диференціація в науці та професійній освіті / І. Семенов // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – №3. – С. 37 – 44.

13. Семенюк Г.Ф. Диференціація та інтеграція змісту освіти: пост методика / Г.Ф. Семенюк. – 1994. – №2. – С. 12 – 16.

14. Семин Ю.Н. Интеграция содержания профессионального образования / Ю.Н. Семин // Педагогика. – 2001. – №2. – С. 18 – 21.

15. Сидоренко В.К. Проблема актуальна, різнобічна (про інтеграцію навчальних предметів у педагогічній теорії і практиці) / В.К. Сидоренко // Рідна школа. – 1992. – №7 – 8. – С. 30 – 35.

16. Чепіков М.Г. Інтеграція науки / М.Г. Чепіков. – М.: Мысль. – 1981. – 276 с.

17. Якимович Т. До проблеми інтегративних форм навчання у професійних закладах освіти / Т. Якимович, Я. Собко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1992. – №2. – С. 31 – 38.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Нічишина Вікторія Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри математики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: інноваційні технології навчання майбутніх учителів математики; у тому числі, інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів математики.

УДК 37(09)

ФОРМИ СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ У СХІДНИХ СЛОВ'ЯН

Тетяна ОКОЛЬНИЧА (Кіровоград)

У зв'язку з корінними соціально-економічними змінами в житті країни спостерігається відчутний інтерес до виробленої упродовж віків народної практики соціалізації підростаючих поколінь. Загострюється проблема подальшого дослідження та практичного використання позитивного досвіду української народної педагогіки, тому що у народній філософії сконцентровано мудрість десятків,

якщо не сотень мільйонів представників довгої низки поколінь, яка протягнулася у наш день крізь століття. В народній педагогіці наших пращурів широко поширені заклики до досконалості, які сприяли формуванню українського виховного ідеалу, для якого були характерні добросердечність, співчуття, повага до батьків та старших людей. Що стосується надання допомоги знедоленим членам

суспільства, то в Україні вона має глибокі історичні корені і традиції.

Серед досліджень, присвячених дослідженню проблеми історії соціального виховання, слід виділити праці таких вітчизняних дослідників: Л.Ваховський, В.Курило, Л.Любар, М.Сметанський, М.Стельмахович, О.Сухомлинська, Л.Цибулько.

Історико-педагогічні дослідження проблем опіки та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, здійснені В.Виноградовою-Бондаренко, О. Карпенко, В. Оржеховською, І. Ченбай, В. Шпак, Т. Янченко. Сучасні науковці присвятили свої праці висвітленню різних аспектів цієї проблеми, окрім того, їхні дослідження пов'язані з різними періодами історії України. Але в цілому специфіка соціальної допомоги у східних слов'ян залишається недостатньо вивченою.

Метою статті є дослідження форм соціальної допомоги у східних слов'ян.

Практика здійснення захисту в системі роду та громади в давніх слов'ян знайшла відображення у конкретних формах допомоги та взаємодопомоги, основними з яких були:

а) культові з різноманітними сакральними (тобто такі, що стосуються релігійного культу й ритуалу) атрибутами;

б) общинно-родові в рамках роду, сім'ї, поселення;

в) господарські.

Охарактеризуємо кожну з груп детальніше:

Культові форми допомоги та підтримки.

Серед культових форм допомоги у наших пращурів, перш за все слід назвати поклоніння певним предметам, що мали сакральні властивості, зокрема, колу (колесу). Воно означало перш за все оберігання від злих духів, було символом певної цілісності, стабільності і ґрунтовності.

Людина не відчувала себе відособленою істотою, а була певною єдністю з космічним простором, його продовженням. Вона не протиставляла себе природі, космосу, а була її частиною.

У давніх слов'ян сакральні функції (часто спільно з громадськими) виконували волхви, поганські жреці, віщуни, чаклуни. Часто вони ставали своєрідними "регуляторами" суспільних відносин. З метою відновлення благополуччя громади викривали людей, що приховували урожай, або негативно впливали на нього. Це завершувалось їх вигнанням або вбивством. Така традиція зберігалась в окремих селищах аж до XIX ст.

Оскільки діяння волхвів нерозривно пов'язані з ідеологією підтримки, це стало одним із чинників, що давало змогу після скасування язичницьких богів зберігати

язичницькі традиції. Ось чому сакральна система підтримки існувала ще протягом трьох століть.

Більш пізньою формою вшанування богів були братчини, що святкувалися сільськими громадами. Вони присвячувались святому покровителеві.

Пізніше це було традиційне групове свято. Воно відзначалося або цілим селищем, або кількома селищами "вскладчину", де кожен учасник надав якусь частку продуктів харчування на громадські потреби. Свята були формою подяки богам за отримані блага, і, в той же час, виконували функцію мирного перерозподілу майна.

Іншим важливим механізмом закріплення відносин, пов'язаних їх сакральними установками, були родові обряди вшанування предків. Вважалося, що померлі предки сприяли родючості та врожаю, тому і в день поховань і в дні поминань родичі жертвували якусь милостиню.

Ось як описує обряд поховання відомий історик М.Грушевський: "Про жите людське вірили, що воно не кінчиться з смертю: померші живуть далі, можуть з'являтися між людьми, тому треба добрим похороном заслужити собі ласку покійника, щоб не докучав і не шкодив по смерті. Ховаючи покійника, разом з ним клали різні річі домашні, убивали худобу домашню, а часто траплялося давнішими часами, що й жінка-вдова убивала себе на могилі. Разом з небіжчиком засипали чи палили різне добро його. На могилі, справляли поминки, пили, гуляли, часом (особливо у багатших) різні гри справляли (се звалося "тризна", при тім досипали могилу [3, с.41- 42].

До суспільних форм допомоги, пов'язаних з культом смерті, належали громадська тризна, громадська милостиня, "страва", подання натуральними харчовими продуктами.

Ще один аспект сакралізації процесу допомоги – це культ героя та дотримання громадських традицій. Показовими тут є княжі бенкети, які збирали дружинників. У княжих бенкетах серед "медопиття" складались високі християнські добродесності: милість, людинолюбство. Адже обов'язковими учасниками трапез були каліки-перехожі, злидарі, які отримували багату милостиню.

Формою допомоги і взаємодопомоги між князем і дружинниками був викуп полонених. Цей факт було зафіксовано договором князя Олега і князя Ігоря "Про порятунок полонених" [5]. Ним визначалися взаємні обов'язки щодо викупу русичів і греків, у якій би країні вони не знаходилися, та повернення їх на Батьківщину. Договір вважається першим в Україні

документальним свідченням турботи держави про тих своїх громадян, які цього потребують.

Общинно-родові форми допомоги й захисту в рамках роду, сім'ї, поселення. В цей час існували як індивідуальні, так і колективні форми підтримки та захисту. Допомога надавалась людям похилого віку, сиротам, вдовам (індивідуальна форма захисту), а також родині, сусідській громаді, цілому роду (колективний захист).

Форми підтримки людей похилого віку були різні. Якщо на допомогу не приходила родина, то піклування про них брала на себе громада. Вона могла прийняти рішення про спеціальне відведення літнім людям земель, що давало можливість заготівляти сіно. Якщо ж старенькі були зовсім немічними, вони доглядалися громадою. Літню людину визначали на постій (харчування, проживання) на декілька днів до різних членів громади. Такий вид допомоги став своєрідною суспільною повинністю.

Не менш цікаві підходи до підтримки склались у ставленні до дітей-сиріт. Проводилось усиновлення дітей всередині родової общини, так зване "приймацтво". Приймали в родину дитину-сироту, зазвичай люди старшого віку, коли їм вже важко було самостійно вести господарство або коли вони не мали спадкоємців. Прийнятий у сім'ю повинен був шанувати своїх нових батьків, справлятися з господарством і т.д.

Інша форма підтримки сироти – громадська допомога. Вона за характером збігалася з допомогою літнім людям. Дитина переходила з хати до хати на годування. Сироті могли призначити "громадських" батьків, які брали його на утримання. Проте, якщо сирота мав господарство, громада протидіяла усиновленню. Такі сироти називалися вихованцями.

В цей час також виникають форми допомоги вдовам. Їм надавали допомогу продуктами, що відбувалося, як правило, після збору урожаю. Сільська община надавала вдовам також землю. На них поширювались такі ж форми мирської опіки, як на літніх людей.

Господарські форми допомоги та взаємодопомоги. У їх основі лежить "усяка взаємовиручка", в економічному розумінні форма обміну, що зародилася у первісній громаді з появою у ній поділу за працею та особистою власністю. Ранні форми допомоги та взаємодопомоги спочатку мали ритуальний характер і до XIX ст. зберігалися у вигляді народних свят. Найдавніші слов'янські свята дослідники пов'язують з чотирма порами року, кожній з яких відповідали свої братчини, вечорниці, бесіди. Зазвичай ці свята пов'язували з ритуальним персонажем Ярилою, який уособлював родючість, врожай.

В ці часи практикувались різні форми "помочей". При всій їх різноманітності вони мали певний сценарій, в якому зберігались рештки магічних аграрних культів.

Серед різних видів "помочей" як специфічної форми групової підтримки можна виділити обов'язкові позасезонні і сезонні. Перші були обумовлені екстремальними ситуаціями, наприклад, пожежами, повеннями, масовим вимиранням худоби. Особливою формою підтримки були "наряди громадою", вони проводились в сім'ї, коли дорослі її члени були хворими. Сусіди приходили, щоб розтопити піч, нагодувати худобу, доглянути дітей. Обов'язковими були "помочі" при побудові хати, зборі урожаю. При колективних "помочах" відбувався поділ праці, де певні види робіт виконували представники різних вікових та статевих груп: чоловіки, наприклад, орали, жінки боронували, старці сіяли [2, с.45].

Однією з активних форм допомоги були толоки. Вони були формою допомоги бідним верствам населення, включаючи в себе спільну обробку землі, перевезення сіна, хліба, будівництво хати, млина тощо. Часто збиралися на толоку з економічних міркувань. Наприклад, саме з цих мотивів жінки ходили разом м'яти льон: щоб не топити в stodолі по кілька разів на одному обійсті. Своєрідною формою толоки були складчини: спільна годівля і спільна заготівля кормів для худоби.

Ще один вид господарської допомоги - це спільне використання робочої худоби, коли обробка землі здійснювалася "найманими волами". Тут передбачався взаємний обмін послугами, коли одна і та ж особа їх і надавала, і приймала.

Таким чином, у найдавніший період слов'янської історії зародилися різні форми допомоги і підтримки. Вони мали не тільки внутрішньо - родовий характер, але і вийшли за його межі, стали основою для християнської моделі допомоги і підтримки вразливих верств населення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Вашенко Г. Виховний ідеал / Г.Вашенко. – Полтава, 1994. – 191 с.
2. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи в Україні / А.Г.Горілий. – Тернопіль: ТАНГ, 2001. – 191 с.
3. Грушевський М. Ілюстрована історія України / М.Грушевський. – К., 1990. – 524 с.
4. Дорошенко Д. Історія України в 2-х т. / Д.Дорошенко – К.: Глобус, 1991.
5. Києво-Печерський Патерик, или сказания о житии и подвигах Святых Угодников Киево-Печерской Лавры. – К.: Лыбидь, 1991. – 255 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Окольніча Тетяна Володимирівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: дослідження історико-педагогічних процесів України.

УДК 373.3.91:613

ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ НАВЧАННЯ

Галина ПАНЧЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. Інформаційний бум у шкільній освіті призвів до фактично неконтрольованого збільшення обсягів навчального матеріалу, ускладнив мову підручників, різко пришвидшив темп навчання. Інформаційний тиск відбувається паралельно з нервовими перенапруженнями.

Інтенсифікація навчального процесу є одним з найбільших чинників ризику, що істотно впливає на стан психічного здоров'я учнів. Зростаючі обсяги навчального матеріалу, скорочення часу на його вивчення, напружений характер навчання призводить до того, що близько 80% школярів знаходяться у стані невіправданого стресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фахівці з дидактики підраховали, що інформаційне перенавантаження навчальним матеріалом перевищує можливості дитини більше ніж у 20 разів. Але при цьому лише 10% інноваційних розробок учителів спрямовані на методично виправдані технології, а 90% - на екстенсивний шлях розвитку, тобто, на розширення і поглиблення змісту освіти [9]. Сучасній школі притаманне надмірне захоплення технологіями розвитку когнітивної сфери учнів, що призвело до збільшення образно-емоційного світу дитини, викликало виснаження нервово-психічних процесів. У цьому зв'язку Е.С. Вільчковський, М.І. Курок зазначають, що учні під час перевірки знань отримують такі нервово-психічні перенавантаження, які нагадують хвилювання космонавтів перед стартом. Як наслідок виникає «шкільний шок», що виявляється у вигляді неврастенії та симптомів ранньої стенокардії. Але, на їх думку, основна небезпека криється у неприродній системі дошкільного та шкільного навчання та виховання, тобто те, що вже з дитячого садочка дітей навчають читання, рахування, роботі з комп'ютером спричиняє «інтоксикацію» свідомості дитини. Реальний образно-відчуттєвий світ дитини змінюється на штучно створений світ букв, цифр, символів. Це

призводить до роздвоєння в людини інтелектуального та відчуттєвого, до розпаду уявлення. [6, с. 47].

Мета статті полягає у характеристиці дидактогенних витоків захворюваності учнів початкової школи, як об'єктивної передумови формування готовності учителя фізичної культури до здійснення здоров'язберігаючої функції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Акцентуючи увагу на статичному, зоровому та нервово-емоційному компонентах учнівської праці доцільно зазначити ряд загальних або позашкільних факторів впливу, що погіршують стан здоров'я сучасних школярів та опосередковано теж впливають на навчання дітей. До найбільш значущих серед них відносять:

- погіршення матеріального стану сімей школярів;
- значне погіршення екологічної ситуації у більшості регіонів країни;
- втрата інтересу до систематичних занять фізичними вправами та спортом;
- недостатня функціональна готовність до шкільного навчання у зв'язку зі збільшенням частини дітей «незрілих», тобто неготових до систематичної навчальної праці [4].

Оскільки співвідношення дітей шести років зрілих, умовно зрілих та незрілих до навчальної праці і, відповідно, до навчальних навантажень кардинально змінилося в сторону незрілих, вплив стандартно-нормативної моделі навчання призводить до наступного:

- ускладнюється процес адаптації при вступі до першого класу та навчанні у початковій школі, яке проходить напружено, зі зниженням функціональних показників здоров'я;
- збільшується негативний вплив сумарного навчального навантаження в різних періодах початкового навчання;
- знижується загальна рухова активність дітей, що пов'язано з перенавантаженням навчальної діяльності;